

۱۰۱/۳۹۰

شماره : ۱۴۰۵/۰۷/۱۱

تاریخ :

پیوست :

بسمه تعالی

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

خوزه ریاست

اقتضای مقامات عالی

«سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی قلب آموزش و پرورش است این قلب را گرامی بدارید. اهمیت بدهید و حفظ کنید.» رهبر شهید انقلاب اسلامی (ره)

کمیته مستندسازی

بخشنامه ها و دستورالعمل های اداری

اعضای شورای معاونان جهت استحضار

واحدهای مجری:

استان: مدیر کل

شهرستان: منطقه، ناحیه: ارسال شود

واحدهای آموزشی: ارسال شود

همانگ کننده در استان کمیته مستندسازی

کد ۸/۰۷/۰۵/۱۰۱/۷ ص

مدیر کل آموزش و پرورش استان...

با سلام و احترام

ضمن گرامی داشت هفته دفاع مقدس و آغاز سال تحصیلی جدید، یاد و نام امام شهید والامقام (قدس الله نفسه الزکیه) و شهدای دانش آموز و فرهنگی را ارج می نهیم و برای مقام معظم رهبری (حفظه الله) آرزوی سلامتی و دوام توفیقات داریم، در اجرای «بند الف برنامه آموزشی و مالی» دستورالعمل راه اندازی مدارس حفظ قرآن کریم ابلاغی شماره ۱۴۰/۱۴۳ تاریخ ۱۴۰۴/۰۷/۱۹ و به استناد پروژ ۶۹ نقشه راه سند تحول آموزش و پرورش مبنی بر طراحی و اجرای زنجیره ای از فعالیت های جذاب و متنوع به منظور انس با قرآن دانش آموزان براساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی، به پیوست کلیات برنامه درسی آموزش حفظ در مدارس حفظ قرآن کریم برای مدت سه سال به شیوه آزمایشی برای بهره برداری و اقدام لازم ارسال می شود.

علی لطیفی
معاون وزیر و رئیس سازمان

باسمه تعالی

کلیات برنامه درسی آموزش حفظ در مدارس حفظ قرآن کریم

سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی با همکاری معاونت پرورشی و فرهنگی

مهر ۱۴۰۵

کلیات برنامه درسی آموزش حفظ در مدارس حفظ قرآن کریم

مقدمه:

در راستای تحقق منویات امام و قائد شهیدمان حضرت آیت الله سید علی خامنه‌ای (قدس الله نفس الزکیه) مبنی بر تربیت ده میلیون حافظ قرآن کریم، راه‌اندازی مدارس حفظ قرآن کریم به‌عنوان یک حرکت جهادی و عزم عمومی در آموزش و پرورش آغاز شده است. این مطالبه عظیم، فرصتی بی‌نظیر برای احیای هویت قرآنی جامعه و نهادینه کردن معارف ناب اسلامی در نسل‌های حاضر و آینده است. بر همین اساس در اجرای «بند الف برنامه آموزشی و مالی» دستورالعمل راه‌اندازی مدارس حفظ قرآن کریم ابلاغی شماره ۱۴۰/۱۴۳ تاریخ ۱۴۰۴/۰۷/۱۹ و به استناد پروژه ۶۹ نقشه راه سند تحول آموزش و پرورش مبنی بر طراحی و اجرای زنجیره‌ای از فعالیت‌های جذاب و متنوع به‌منظور انس با قرآن دانش‌آموزان براساس منشور توسعه فرهنگ قرآنی، محتوا و برنامه‌ی آموزشی این مدارس برای مدت سه سال تحصیلی به‌صورت آزمایشی به‌شرح زیر ابلاغ می‌شود.

۱- اهداف:

علاوه بر اهداف مندرج در دستورالعمل شماره ۱۴۳/۱۴۰ تاریخ ۱۴۰۴/۰۷/۱۹ اهداف جزئی و عملیاتی زیر مدنظر است:

- حفظ تدریجی و نظام‌مند: اجرای برنامه روزانه حفظ آیات متناسب با استعداد و توان ذهنی هر پایه تحصیلی و فراهم کردن زمینه و مسیر تربیتی و آموزشی لازم برای حرکت دانش‌آموز به‌سوی حفظ کامل قرآن کریم؛
- ارتقای سواد قرآنی (حفظ معنماحور): گنجاندن بخش ترجمه الفاظ و درک معنای اجمالی در جلسات حفظ، به‌گونه‌ای که دانش‌آموز پس از حفظ هر جزء، با مفاهیم کلیدی آن آشنا شود.
- تسلط بر قواعد تجوید: آموزش عملی و مستمر قواعد تجوید و قرائت صحیح و فصیح به‌منظور تضمین کیفیت حفظ و قرائت دانش‌آموزان؛
- نهادینه‌سازی انس با قرآن: ایجاد بسترهای مختلف انس با قرآن از طریق حفظ آیات الهی به‌نحوی که این امر، از یک «تکلیف آموزشی» به یک «عادت زیستی و معنوی» تبدیل شود.
- تعریف مدرسه به‌عنوان کانون تربیتی محله: سازماندهی برنامه‌های قرآنی محله با مشارکت اولیا و فعالان فرهنگی محله به‌منظور پیوند میان مدرسه و جامعه.

۲- ساعت و برنامه آموزشی:

الف: زمان آموزشی

در مدارس حفظ قرآن کریم، در هر هفته، شش ساعت به برنامه آموزشی قرآن کریم افزوده می‌شود. با احتساب متوسط ۳۰ هفته آموزشی در طول سال تحصیلی، مجموع ساعات آموزش قرآن کریم، حدود ۱۸۰ ساعت خواهد بود. از این میزان، ۱۲۰ ساعت به حفظ ترتیبی قرآن کریم اختصاص می‌یابد و ۶۰ ساعت باقیمانده به‌مرور و تثبیت محفوظات، و درک معنای اجمالی و ارتقای مهارت‌های قرآنی (صحت، فصاحت و تجوید قرائت قرآن کریم) اختصاص داده می‌شود.

ب: محتوای آموزشی مدارس حفظ قرآن کریم

جدول شماره ۱ - محتوای آموزشی مدارس حفظ قرآن کریم

پایه تحصیلی	میزان حفظ پیشنهادی (ساعت/هفتگی)	حداقل میزان محفوظات در طول سال تحصیلی
اول	_____	سوره حمد و ۶ صفحه انتهایی جزء ۳۰ قرآن (سوره‌های ناس تا زلزال)
دوم	_____	۸ صفحه (سوره‌های بینه تا طارق)
سوم	_____	۹ صفحه (سوره‌های بروج تا نبأ)
چهارم	هر ساعت آموزشی ۲ سطر - هفته‌ای ۸ سطر	۲۴۰ سطر - (۱۶ صفحه)
پنجم	هر ساعت آموزشی ۳ سطر - هفته‌ای ۱۲ سطر	۳۶۰ سطر - (۲۴ صفحه)
ششم	هر ساعت آموزشی ۴ سطر - هفته‌ای ۱۶ سطر	۴۸۰ سطر - (۳۲ صفحه)
هفتم	هر ساعت آموزشی ۵ سطر - هفته‌ای ۲۰ سطر	۶۰۰ سطر - (۴۰ صفحه)
هشتم	هر ساعت آموزشی ۵ سطر هفته‌ای ۲۰ سطر	۶۰۰ سطر - (۴۰ صفحه)
نهم	هر ساعت آموزشی ۵ سطر - هفته‌ای ۲۰ سطر	۶۰۰ سطر - (۴۰ صفحه)

نکات مهم:

- مسیر حفظ: از انتهای قرآن کریم (به ترتیب از جزءهای ۳۰، ۲۹، ۲۸، ۲۷ و...) .
- استفاده از مصاحف رایج (۶۰۴ صفحه و هر صفحه ۱۵ سطری) مورد تأکید است.
- هر دانش‌آموز متناسب با توان و استعداد خویش می‌تواند با هماهنگی مربی، محفوظات خود را به‌صورت هماهنگ با کلاس یا به‌صورت انفرادی پیگیری نماید.
- محتوای آموزشی فوق به‌صورت حداقلی و با در نظر گرفتن شرایط ضعیف‌ترین افراد تنظیم گردیده است، لذا دانش‌آموزانی که استعداد حفظ بیش از آن را دارند با تشخیص و تأیید مربی حفظ می‌توانند مقدار حفظ خود را افزایش دهند.
- شایسته است فرایند اجرای برنامه و محتوای آموزشی به‌نحوی باشد که انگیزه و رغبت بیشتر دانش‌آموزان نسبت به انس با قرآن کریم و حفظ آن را فراهم نماید و از هر آنچه که زمینه‌ساز دل‌زدگی و اضطراب ایشان می‌شود، پرهیز شود.

۳- فرآیند تثبیت و روش‌های بازخوانی محفوظات

الف: فرایند حفظ اولیه

این فرآیند از هفت گام بنیادین تشکیل می‌شود:

- ۱. صحیح خوانی:** نخستین گام، اطمینان از قرائت صحیح آیات توسط دانش‌آموز است. (علی‌رغم اهمیت حیاتی این مرحله، گاه در محیط‌های آموزشی نادیده گرفته می‌شود.) و برای تحقق این امر، چهار شیوه پیشنهاد می‌شود:

- تلاوت صحیح و فصیح همراه با رعایت قواعد تجوید توسط مدرس؛
- استفاده از فایل های صوتی اساتید برجسته؛
- اجرای هم خوانی و جمع خوانی در کلاس؛
- قرائت انفرادی دانش آموزان و تصحیح خطاهای قرائت توسط مدرس.

۲. مشاهده دقیق متن (بصری سازی): مشاهده دقیق متن مصحف و توجه به جایگاه آیات و ویژگی های صفحه، می تواند به سازمان دهی بهتر اطلاعات و بازیابی محفوظات کمک کند.

۳. درک معنا: در این مرحله، متناسب با پایه تحصیلی و دانش مخاطب، به درک معنای واژگان، عبارات و آیات پرداخته می شود؛ در سنین پایین تر بر مفاهیم کلی و در سنین بالاتر بر جزئیات واژگان تمرکز می شود. شایان ذکر است که در این مسیر، رعایت تعادل میان کلیات و جزئیات الزامی است.

۴. تقطیع (تجزیه): تقسیم مقدار محفوظات مورد نظر به قطعات کوچک تر، متناسب با سن، سطح توانمندی و نوع آیات، برای تسهیل فرآیند حفظ ضروری است.

۵. تکرار: استفاده از شیوه های متنوع تکرار مانند تلاوت مربی حفظ، استماع تلاوت اساتید بزرگ جهان اسلام، قرائت گروهی و کتابت برای تثبیت مطالب توصیه می شود.

۶. حفظ خوانی: مرحله ای که در آن فراگیر باید بدون وقفه یا اختلال، آیات حفظ شده را بازخوانی کند.

۷. اتصال قطعات: برای دستیابی به یک تلاوت پیوسته، می بایست قطعات حفظ شده به یکدیگر پیوند داده شوند.

ب) فرایند مرور محفوظات

مرور بر دو حوزه اصلی استوار است: مرور محفوظات اخیر (در بازه زمانی کوتاه) و مرور محفوظات گذشته. با وجود اهمیت هر دو، اولویت اصلی با «محفوظات اخیر» است؛ لذا بایستی از ایجاد وقفه میان مرحله حفظ و مرحله مرور پرهیز شود. روش بنیادین در مرور، بر «تلفیق روخوانی و حفظ خوانی» استوار است؛ به گونه ای که دانش آموز همواره آیات را هم از طریق روخوانی متن و هم از طریق بازخوانی آیات حفظ شده، مرور نماید. افزون بر این، بهره گیری از روش های تکمیلی همچون استماع، کتابت، مباحثه و پرسش و پاسخ توصیه پرسش ها می شود. در این میان، پرسش و پاسخ از شیوه های مؤثر در فرایند مرور و ارزشیابی محفوظات است؛ زیرا معلم می تواند با تنوع در (از جمله بررسی مشابهاًت و مفاهیم)، علاوه بر برانگیختن پویایی در محیط کلاس، به تعمیق درک محفوظات نیز یاری رساند.

۴- ارزشیابی صحت حفظ و درک معنا

الف) دوره ابتدایی

ارزشیابی حافظان قرآن کریم با هدف سنجش میزان تسلط بر محفوظات و میزان درک معنای اجمالی واژگان، عبارات و آیات قرآن کریم انجام می شود.

- ارکان ارزشیابی عبارت اند از: ۱) صحت حفظ ۲) درک معنای اجمالی

جدول شماره ۲ - ارزشیابی توصیفی در دوره ابتدایی

توانمندی مورد انتظار	سطوح عملکرد
صحت حفظ	خیلی خوب آیات قرآنی منتخب را به طور صحیح روخوانی و از حفظ بازگو می‌کند و اشکالات مربوط به حرکات را به کمک ممتحن اصلاح می‌کند
	خوب آیات قرآنی منتخب را به طور صحیح روخوانی و بیشتر آنها را از حفظ بازگو می‌کند و اشکالات مربوط به واژه‌ها را با کمک ممتحن اصلاح می‌کند
	قابل قبول بیشتر آیات قرآنی منتخب را به طور صحیح روخوانی و برخی از آنها را از حفظ بازگو می‌کند و اشکالات مربوط به عبارات را با کمک ممتحن اصلاح می‌کند
	نیازمند آموزش برخی از آیات قرآنی منتخب را به طور صحیح می‌خواند، ولی در بازگویی واژه‌ها و عبارات نیاز به کمک مستمر ممتحن دارد
درک معنای اجمالی	خیلی خوب ترجمه و مفهوم کلی واژگان، عبارات و آیات قرآنی منتخب را با ذکر چند مثال کاربردی در زندگی بیان می‌کند
	خوب ترجمه و مفهوم کلی بیشتر واژگان، عبارات و آیات قرآنی منتخب را با ذکر مثال‌هایی کاربردی در زندگی بیان می‌کند
	قابل قبول ترجمه و مفهوم کلی تعدادی از واژگان، عبارات و آیات قرآنی منتخب را با ذکر مثالی کاربردی در زندگی بیان می‌کند
	نیازمند آموزش در ترجمه و بیان مفهوم کلی واژگان، عبارات و آیات قرآنی منتخب نیاز به راهنمایی مستمر از سوی ممتحن می‌باشد.

(ب) دوره متوسطه اول

ارزشیابی حافظان قرآن کریم با هدف سنجش میزان تسلط بر محفوظات و میزان درک معنای اجمالی واژگان، عبارات و آیات قرآن کریم انجام می‌شود.

- ارکان ارزشیابی عبارت‌اند از: (۱) صحت حفظ (۲) درک معنای اجمالی
- ۶۰ درصد نمره آزمون به بخش «صحت حفظ» و ۴۰ درصد باقیمانده به «مفاهیم و درک معنا» تخصیص می‌یابد و نمره نهایی از ۲۰ محاسبه می‌شود (سقف نمره صحت حفظ ۱۲ و سقف نمره مفاهیم و درک معنا ۸ می‌باشد).
- معیار قبولی در آزمون‌ها جمعاً کسب نمره ۱۲ از ۲۰ می‌باشد.

(۱) ارزشیابی از صحت حفظ

- آزمون صحت حفظ به صورت شفاهی و با نمونه‌گیری از مجموعه محفوظات فراگیر برگزار می‌شود.
- این آزمون شامل چهار سؤال نیم‌صفحه‌ای است که دو سؤال از جزء جدید حفظ‌شده و دو سؤال از محفوظات پیشین طرح می‌شود. امتیاز هر سؤال از ۲۰ محاسبه شده و نمره بخش صحت حفظ، میانگین امتیاز چهار سؤال خواهد بود.
- ملاک ارزشیابی صحت حفظ، میزان تسلط حافظ بر محفوظات، صحت قرائت آیات، استمرار حفظ و بازیابی محفوظات است.

- کسر امتیازات صحت حفظ براساس جدول مصوب خطاهای حفظ (اشتباه در حروف، حرکات، کلمات، عبارات، جابه‌جایی آیات و میزان نیاز به راهنمایی ممتحن) به شرح زیر انجام می‌شود.

جدول شماره ۳ - خطاهای حفظ

نوع خطا	نوع اصلاح	کسر امتیاز
اشتباه در حرف و حرکت (کم، زیاد و جابه‌جایی حروف هجا/ وصل به سکون/ وقف به حرکت / اشباع و عدم اشباع/ تبدیل حرکات کوتاه به کشیده و بالعکس)	اصلاح فوری یا با تذکر داور	-
	اصلاح توسط داور	۰/۲۵
اشتباه در یک کلمه (کم، زیاد و جابه‌جایی/ مواردی که با جابه‌جایی حروف ریشه‌ی کلمه تغییر می‌کند، مانند تبدیل "یعلمون" به "یعملون" / اشتباه در کلماتی که در دستور زبان عربی حرف نامیده می‌شوند. مانند "من، عن و..." / اشتباه در کلماتی که در قرآن به صورت ترکیبی از حرف و کلمه تشکیل شده اما با توجه به قواعد رسم الخط، جمعاً به شکل یک کلمه دیده می‌شود. مانند "فسیکفیکهم" / حروف مقطعه)	اصلاح فوری	-
	اصلاح با تذکر	۰/۲۵
	اصلاح توسط داور	۰/۵
اشتباه در عبارت (کم، زیاد و جابه‌جایی/ عبارتی کوتاه یا بلند یا قسمتی از یک عبارت که بیش از یک کلمه باشد/ آیات کمتر از یک سطر/ اشتباه در ابتدای آیه و انتقال به یک یا چند آیه بعد)	اصلاح فوری	-
	اصلاح با تذکر	۰/۵
	اصلاح توسط داور	۰/۷۵

۲) ارزشیابی از درک معنا

- * این ارزشیابی به منظور سنجش میزان فهم و درک حافظ از معنای اجمالی واژه‌ها، عبارات و آیات قرآن کریم انجام می‌شود.
- * آزمون درک معنا می‌تواند به صورت کتبی، شفاهی یا ترکیبی برگزار شود.
- * محتوای آزمون درک معنا متناسب با محفوظات هر فراگیر و براساس همین محتوای آموزشی خواهد بود.
- * ملاک ارزشیابی درک معنا شامل موارد زیر است:

الف) فهم ترجمه واژگان منتخب؛

ب) فهم ترجمه و درک معنای عبارات قرآنی منتخب؛

ج) درک پیام‌ها و مضامین آیات منتخب؛

د) توانایی بهره‌گیری از مفاهیم قرآن در زندگی.

نکته مهم: در همه دوره‌های تحصیلی عدم کسب امتیاز یا حدنصاب قبولی در ارزیابی‌های حفظ قرآن، به‌تنهایی موجب اخراج دانش‌آموز از مدرسه یا الزام وی به انتقال به مدرسه‌ای دیگر نخواهد بود. در چنین شرایطی، مدرسه با هماهنگی والدین و استاد حفظ، ضمن شناسایی نیازها و نقاط ضعف دانش‌آموز، برنامه‌های مناسب ترمیم، تثبیت و تقویت محفوظات را برای وی پیش‌بینی و اجرا می‌کند.

